

MEHANIČKA TKAČNICA „ČUKARICA“ 1935-1946 (IVKOVIĆ I KOMP, TEKSTILNA INDUSTRIJA PAREZANOVIĆ I KOMP, TEKSTILNA INDUSTRIJA JOVANOVIĆ I JORGAĆEVIĆ)

Nenad Lukić¹

¹ Museum of Science and Technology, Belgrade

* e-mail: nenad.lukic@muzejnt.rs

Scientific paper

UDC: 677(093) "1935/1946"

DOI: 10.5937/TEKSTIND2302004L

Apstrakt: *Tekstilna industrija na teritoriji današnjeg Beograda, ali i Srbije koja je bila sastavni deo Kraljevine SHS/ Jugoslavije doživela je uspon tokom međuratnog perioda i postala jedna od najuposlenijih industrijskih grana. U ovom radu biće, po prvi put, javnosti predstavljena jedna, po kapacitetu mala, tekstilna fabrika, koja je u periodu između 1935-1946. godine radila na Čukarici, svojevrsnom industrijskom predgrađu Beograda. Rad je napisan na osnovu izvorne arhivske građe i relevantne literature koja se bavi industrijalizacijom Beograda u periodu između dva svetska rata. Omeđen je 1946. godinom kada firma prelazi u društveno vlasništvo, a akcenat u njemu je stavljen na prikaz fabrike, njenih postrojenja kao i na njeno poslovanje.*

Ključne reči: tekstilna industrija Beograda, Čukarica, pamuk, vuna, Milutin Jorgaćević, Nikola Ivković.

POWER LOOM WEAVING FACTORY “ČUKARICA” 1935-1946 (IVKOVIĆ AND COMP., TEXTILE INDUSTRY PAREZANOVIĆ AND COMP, TEXTILE INDUSTRY JOVANOVIĆ AND JORGAĆEVIĆ)

Abstract: *The textile industry in the territory of Belgrade today, but also in Serbia, which was an integral part of the Kingdom of SHS/Yugoslavia, experienced a growth during the interwar period and became one of the busiest industrial branches. In this paper, for the first time, a textile factory with a small capacity will be presented, which in the period between 1935-1946. worked in Čukarica, industrial suburb of Belgrade. The paper was written on the basis of original archival materials and relevant literature dealing with the industrialization of Belgrade in the period between the two world wars. It is limited to the year 1946, when the company became social ownership, and the emphasis in it is placed on the presentation of the factory, its facilities, as well as its operations.*

Keywords: textile industry of Belgrade, Čukarica, cotton, wool, Milutin Jorgacević, Nikola Ivković.

1. RAZVOJ TEKSTILNE INDUSTRIJE U BEOGRADU KRAJEM 19. I U PRVOJ POLOVINI 20. VEKA

Tekstilna industrija u Kneževini i kasnije Kraljevini Srbiji razvijala se tokom 19. i početkom 20. veka po fazama, tj. prošla je put od zanatske do industrijske proizvodnje. Jedna od prvih tekstilnih radionica sa nešto modernijom opremom bila je „Praviteljstvena čohara“ u Topčideru osnovana 1852. godine u okviru Topčiderske ekonomije¹[1]. Prva tekstilna fabrika u Beogradu podignuta je 1895. godine na Topčiderskom drumu i njen vlasnik bio je Boža Živković [2]. Godine 1897. u Beogradu na Karaburmi je podignuta povlašćena Fabrika čoje „Evgenija Mihela i Komp.“ koju su u potpunosti 1906. godine otkupili sinovi leskovačkog industrijalca Koste Ilića: Blagoje, Milan, Sotir i Vlada. Naredne godine firma je protokolisana pod nazivom "Fabrika vunениh tkanina Koste Ilića sinova i Komp". Fabrika Beogradske tekstilne industrije A.D. u ulici Kneza Pavla osnovana je 1898. godine, a Fabrika tkanina Mihaila Đurića 1908. godine. Milan Ječmenica osnovao je fabriku trikotaže 1911. godine na prostoru današnje Dunav stanice, a pred sam rat 1914. godine izgrađena je i Fabrika pletenih proizvoda "Moravija" [3].

Po okončanju Prvog svetskog rata, iako su uglavnom bile prilično devastirane, sve predratne fabrike su obnovljene i nastavile su sa radom. Od većih novoo osnovanih fabrika trikotaže i tekstila u međuratnom periodu potrebno je izdvojiti „Šumadiju“ osnovanu 1928. godine, zatim „Posavinu“ na Umci 1937. godine, Fabriku trikotaže "Sport" 1928. godine, predratnu Fabriku amrela i valova Avrama Moše Mace, Fabriku čarapa braće Pijade, itd. Kako u Beogradu, tekstilna industrija se u međuratnom periodu razvijala i u Zemunu. Mehanička tkačnica „Javor“ na Tošinom bunaru osnovana je 1939. godine u vlasništvu Beševića, Vukovića i Stojkovića. Bavila se tkanjem preciznih i tankih tkanina kako svilenih tako i pamučnih. Tkačnica „Plaros“ nalazila se na uglu ulica Senjanina Ive i Francuske i sa radom je počela 1938. godine. Godine 1934. osnovana je Mehanička tkačnica Bahriha Valtera u ulici Kej 5. novembra broj 17, zatim Mehanička tkačnica „Alda A.D.“ i Tkačnica Munje Nuzbauma [4].

2. OSNIVANJE MEHANIČKE TKAČNICE NA ČUKARICI 1935. GODINE

Čukarica je još u periodu pre Prvog svetskog rata postala industrijsko-zanatsko predgrađe Beograda.

Zahvaljujući blizini, ali i dovoljnoj udaljenosti od Beograda njen atar je bio idealan za podizanje tzv. prljave industrije. Tako su na njoj krajem. 19. i početkom 20. veka izgrađene Fabrika šećera, dve fabrike kože i jedna obuće, radionica Srpskog brodarskog društva, parni mlin, ciglana i krečana i mlekarnik. Sa sličnom tendencijom nastavilo se i u međuratnom periodu. Podignuto je nekoliko novih fabrika, kao što su Fabrika kože i obuće Petra Arambašića, Fabrika kaučuka "Standard", Radionica za izradu i popravku brodova Dimitrija Sirotkina, zatim mnoštvo zanatskih radionica i trgovina, a samo naselje se razvilo i značajno uvećalo po broju stanovnika [5].

Svi ovi razlozi doveli su i do gradnje prve tekstilne radionice/fabrike pod imenom Mehanička tkačnica „Čukarica“, Ivković i Komp. Firma je protokolisana u Beogradu 06.07.1935. godine pod brojem broj OFI 444/35. Dozvolu za rad dobila je nešto ranije 08.06.1935. godine od Uprave grada Beograda broj 7695, Odeljenje za radnje. Sedište Tkačnice bilo je na adresi Radnička 7 na Čukarici, telegrafska adresa bila je: Tkačnica, Čukarica, a broj telefona 30-649. Najbliža železnička stanica Tkačnici bila je Čukarica na udaljenosti od oko 1 kilometar. Vlasnici radionice bili su Nikola K. Ivković (Pančevo 1875-Beograd 1946), Maks Talajner (Max Thalheiner), rođen u Lerenštajnfeldu (Lehrensteinsfeld) u Nemačkoj, nemački državljanin i Eugen Salomon (Eugen Salomon) rođen u Felbertu (Velbert), takođe nemački državljanin [6]. Talajner je rođen 1891. godine, od oca Leafa i majke Bete i po zanimanju je bio trgovac. Bio je oženjen Darom sa kojom je imao troje dece Hansa, Karolinu i Bertu, a na Čukarici je stanovao u Požeškoj ulici broj 18, kod Svetislava Gojkovića. Eugen Salomon je rođen 1893. godine od oca Jakova i majke Regine i po zanimanju je takođe bio trgovac. Bio je oženjen Antonijom, sa kojom je imao sina Hajnca, a na Čukarici je živeo na istom broju kao i Talajner [7].

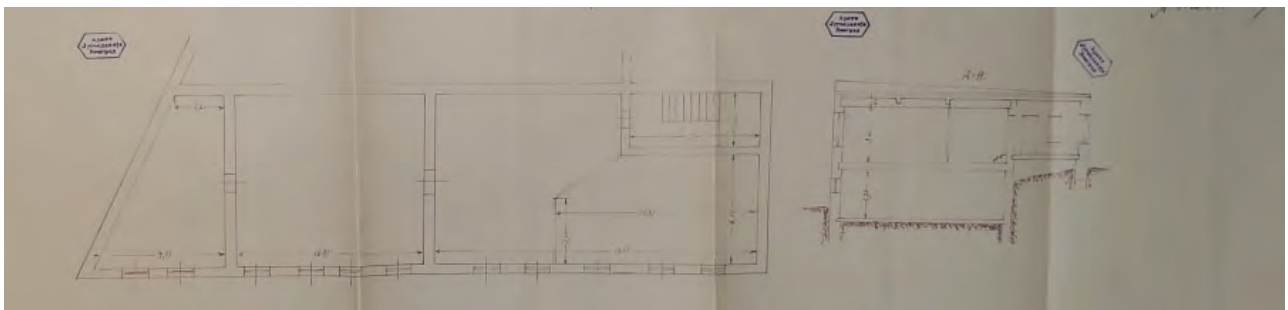
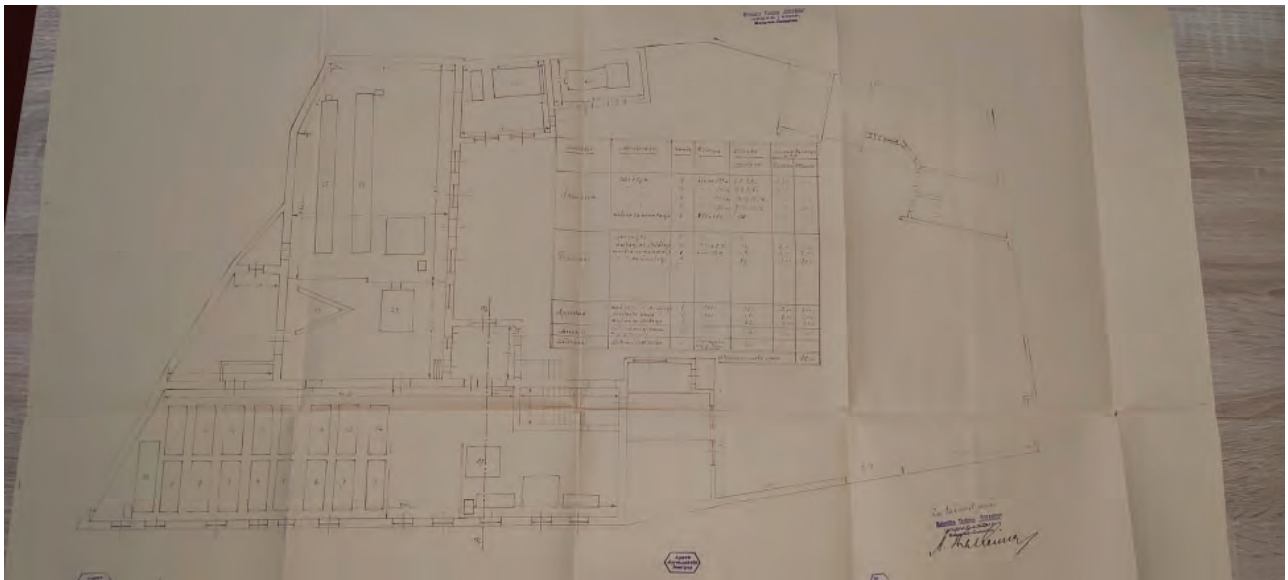
Uloženi kapital u osnivanje firme iznosio je 2.225.386 dinara, od čega u zgrade i nekretnine nije uloženo ništa, jer su one bile u vlasništvu firme S.A.T.I. Friburg (S.A.T.I. Frieberg) i uzete su u najam. U mašinska postrojenja uloženo je 1.230.846 dinara. Montaža, osniivački kapital i obrtni troškovi iznosili su 994.540 dinara, dok preduzeće nije imalo svojih vozila. Prodavnice i zastupništva u inostranstvu firma nije imala, ali ih je imala u zemlji i to: Franc Jug, Celje, Makso Borovic, Zagreb, Smicikalisova ulica 22, Žak Bencion, Cara Uroša 13, Beograd, K. S. Andorki, Poštanski fah 13, Skoplje i Gligorije Jorgačević, Poštanski fah 107, Sarajevo. Tkačnica nije imala sopstvene pogonske snage već ju je dobijala od Elektromakiša A.D. Beograd i to oko 3.500 kvadratnih (kilovat) časova. Neophodna pogonska snaga koja je bila potrebna za iskorišćenje

1 Videti više o osnivanju tekstilne industrije u: Urošević S., ur. (2022). *Tekstilna industrija Srbije, istorija, kulturno nasleđe, razvoj i obrazovanje kadrova*, Savez inženjera i tekstilaca Srbije, Beograd, 56-59.

punog kapaciteta postavljenih postrojenja iznosila je 30 ks. Tkačnica je imala jedan stan za čuvara i malu trpezariju. Odeljenja tkanja i aperture radila su u dve smene od 5 ujutru do 22 uveče ponedeljak-petak i subotom od 5 do 17 časova. Pri normalnom radu bilo je potrebno 4 upravna nameštenika, 2 majstora i 50 radnika. Kod besprekidnog rada 6 upravnih nameštenika, 4 majstora i 120 radnika. Glavni proizvodni artikli bili su pamučni i poluvuneni muški štofovi. Pamučni štofovi su se radili isključivo u preduzeću, a poluvuneni su se tkali u fabrici, a aperitirali van nje. Kapacitet fabrike pri osmočasovnom radu iznosio je: pamučni štofovi 90.000 metara prema čestini i poluvuneni štofovi 55.000 metara prema čestini. U slučaju neprekidnog rada kapacitet je bio tri puta veći. Prosečna godišnja potreba materijala, pri osmočasovnom radnom vremenu, bila je: pamučno i bojadisano predivo 45.000 kg, vuneno bojadisano predivo 30.000 kg, tkački pribor i sredstva za aperturu godišnje između 200 m i 300 hiljada dinara, kameni ugalj 12 tona godišnje za paru i ogrev, maziva 1.000 kg godišnje, a ostalog potrošnog materijala u vrednosti od oko 100.000 dinara godišnje. U slučaju rata, za potrebe vojske, firma je mogla izrađivati: lako šatorsko platno, razne vojničke

takanine pamučne i poluvunene, drilih i sl. 80-150.000 metara godišnje prema čestini tkanine. Kod besprekidnog rada 250-450.000 metara. Preduzeće je bilo osigurano od požara kod Royal Exchange Assurance, filijala Beograd na 2.200.000 dinara [6].

Tkačka radionica se nalazila u jednoj prizemnoj zgradi od tvrdog materijala koja je sadržala suterenu i prizemlje, a koja je po svojoj arhitektonskoj obradi imala karakter radionice. U suterenu se nalazilo jedno odeljenje za ekspediciju robe, jedno za lager i dva za pakovanje robe. U prizemlju se nalazila kancelarija, odeljenje za merenje, odeljenje za tkačnicu, odeljenje za pripremu i aperturu, magacin, odeljenje za glačanicu i odeljenje za parni kotao. Bile su instalirane sledeće mašine: 18 tkačkih razboja koji su pokretani preko transmisije, koje su pokretala tri elektromotora od 6,5, 5 i 2 ks; 1 bubanj za striženje koji je pokretao elektromotor od 2 ks, 1 mašina za namotavanje koju je pokretao elektromotor od 3 ks, 1 mašina za upredanje koju je pokretao elektromotor od 5 ks, 1 mašina za završnu obradu koju je pokretao elektromotor od 1,9 ks, 1 mašina za štirkanje koju je pokretao elektromotor od 3 ks, 1 mašina za merenje koju je pokretao elektromotor od 1 ks, a ukupna jačina svih elektromotora iznosila je 29,40 ks [6].

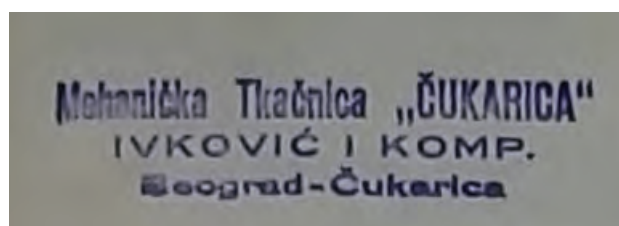
Slike 1 i 2: Tehnički crteži, preseci izgleda unutrašnjosti fabrike [6]

3. POVREMENI PODACI POSLOVANJA FIRME U PERIODU 1935-1940. GODINA

U 1936. godini u firmi je radilo administrativnog domaćeg osoblja 3 (2 muškarca +1 žena), tehničko bez fakulteta domaće 2 (2+0), tehničko bez fakulteta strano 1 (1+0), bravara kvalifikovanih domaćih 2 i nekvalifikovanih domaćih radnika 51 (31+20). Tehnički upravitelj Fabrike bio je Kajn Herbert, rođen u Ostricu, Nemačka, koji je imao završenu Visoku tekstilno-tehničku školu. U Kraljevinu Jugoslaviju je došao 1933. godine, a dozvolu boravka i rada dobio je 1. septembra 1935. godine od Uprave grada Beograda. Radno vreme preduzeća bilo je u dve smene ponedeljak-subota: prva od 5 do 13 časova i druga od 13 do 22, a subotom od 13 do 17. Od avgusta do decembra 1935. godine izrađeno je muških pamučnih i poluvunjenih štofova oko 25.000 metara, čija je vrednost bila oko 750.000 dinara. Preduzeće nije imalo nikakve državne povlastice, tako da su svi proizvodi prodavani privatnim trgovinama, dok društvenim institucijama i telima, kao i u inostranstvo, nije ništa prodato. Sirovine nisu bile nabavljene u zemlji, ali zato jeste tkački pribor i sredstva za aperturu, u vrednosti od 100.000 dinara i ostali potrošni materijal, u vrednosti od 80.000 dinara. Sirovine polufabrikati uvoženi su iz evropskih zemalja i to: pamučno predivo iz Čehoslovačke, godišnje 60.000 kg, u vrednost od 2.400.000 dinara, pamučno predivo iz Italije godišnje 20.000 kg, u vrednosti od 80.000 dinara, vuneno predivo iz Belgije, godišnje 10.000 kg, u vrednosti 1.000.000 dinara, kao i sredstva za aperturu iz Nemačke u vrednosti od 10.000 dinara. Otpadaka je godišnje bilo 2 tone i oni su takođe bili prodati [6].

Naredne godine broj radnika se nešto smanjio i on je bio sledeći: administrativnog domaćeg i tehničkog osoblja bez fakulteta 2 (2+0), strano bez fakulteta 1 (1+0), 2 kvalifikovanih bravara i nekvalifikovane radne snage 30 (8+22). Tehnički upravitelj je i dalje bio Kajn Herbert. Ove poslovne godine radno vreme firme bilo je promenjeno i radilo se u jednoj smeni, od ponedeljka do petka, od 6 do 17 časova sa odmorom u podne, a subotom se radilo od 6 do 13 časova. U toku 1937. godine izrađeno je pamučnog muškog štofa 36.000 metara u vrednosti od 720.000 dinara, poluvunjenog muškog štofa 41.000 metara u vrednosti 2.050.000 dinara i vunenog muškog štofa 26.000 metara u vrednosti 2.080.000 dinara. Kao i prethodne dve godine, sirovine nisu nabavljene u zemlji, a od ostalih stvari kupljen je tkački pribor i sredstva za aperturu u vrednosti od 10.000 dinara, 12 vagona kamenog uglja, 600 kg maziva i ostali potrošni materijal u vrednosti od 80.000 dinara. Sirovine su ponovo nabavljane iz inostranstva i to pamučno predivo iz Čehoslovačke,

4.000 kg po ceni 160.000 dinara, pamučno predivo iz Nemačke, 18.000 kg po ceni od 720.000, pamučno predivo iz Italije, 9.000 kg po ceni od 360.000, vuneno predivo iz Nemačke, 13.000 kg po ceni 1.300.000 i vuneno predivo iz Italije, 4.000 kg u vrednosti od 400.000 dinara. Sva proizvedena roba prodana je u zemlji, domaćim privatnim trgovcima. Otpadaka je bilo 2.000 kg i sve je prodato. Preduzeće je te godine imalo 5 radionica i pri normalnom radu potrošnja električne energije, u jednoj smeni, iznosila je 30.000 kwh godišnje, po ceni od 1,55 din. Od elektromotora Tkačnica je posedovala one proizvedene u fabrici ASEA (ASEA): 3 motora jačine po 5 ks, 1 od 6 ks, 2 od po 3 ks i 3 po 2 ks.

Slika 3: Zaglavlje poslovnog pisma firme Ivković i Kompanija [6]

Podataka o poslovanju tkačke radionice tokom 1938 nema, ali ono što je poznato je da je ona početkom 1939. godine ili tačnije 18. januara kod UGB odjavljena i prestala sa radom. Naime, dva od tri sopstvenika tkačnice na Čukarici bili su Jevreji, kojima je od strane Ministarstva socijalne politike i Narodnog zdravlja i Uprave grada Beograda u februaru 1939. uskraćen i zabranjen dalji boravak u zemlji, nakon čega su je oba napustila. Nakon njihovog odlaska Tkačnica je prestala sa radom. Ubrzo nakon toga nad Tkačnicom je pokrenut stečajni postupak, a za upravitelja stečajne mase postavljen je advokat iz Beograda Zarija Matić [6].

4. TEKSTILNA INDUSTRIJA PAREZANOVIĆ I KOMPANIJA 1940-1941.

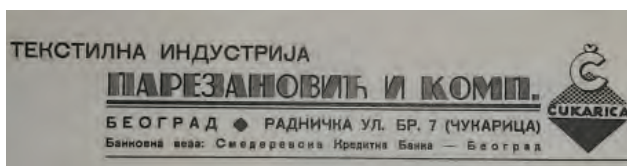
Tkačnicu je iz stečaja u prvoj polovini 1940. godine u zakup uzela firma „Parezanović i kompanija“. Ministarstvo trgovine i industrije dalo je dozvolu 21.02.1940 broj 7225-226 da vlasnici mogu da obavljaju industrijsku radnju za proizvodnju tkanina za steznike, platna za dušeke, platna za radničke pantalone, ubruse i šarene astalske čaršave sa 20 razboja. Pored navedenog firma je mogla da proizvodi i sve ostale pamučne tkanine do težine 500 grama po dužnom metru, za širinu 150 santimetara, vunene tkanine koje su do 550 grama težine po dužnom metru, ako se radi iz češljanog vudnog prediva (Kamgarn) ili vunene tka-

nine do 1 kg težine, ako se rade iz vlačnog prediva (Stihgarh), 140 do 150 cm širine. Firma je protokolisana 27.03.1940. godine kod Trgovačkog suda u Beogradu broj OFI 183/40. Vlasnici sa po 250.000 dinara udela bili su Vladimir Parezanović, Milutin Jorgačević i Radovan Milanović, sva trojica sa prebivalištem u Beogradu. Pre otpočinjanja rada preduzeće je pregledala specijalna komisija koju je oformilo Odeljenje za radnje Uprave grada Beograda. Nakon pregleda, komisija je dala mišljenje da se moliocima može dati dozvola za rad, s tim da Odeljenju podnesu tačne planove potpisane od stručnih lica, da zaštite pogonske kaiševe ogradama i da fasunge za sijalice zamene propisanim zaštitnim grlima, a elektromotore, njihove otpornike i prekidače propisno uzemlje bakarnim užetom najmanjeg preseka 6 mm. Vlasnici su izvršili naloge komisije i Tekstilna industrija „Parezanović i komp.“ je počela sa radom [6].²

Fabrika je raspolagala sa 8 motora ASEA, proizvedenih u Švedskoj. Od toga tri su bila snage 7,5 ks, dva od 3 ks, 2 od 2 ks, jedan od 1,9 ks. Posedovala je i 18 razboja za tkanje marke Roher (Rocher), čija je pogonska snaga bila 18 ks, jednu snovaljku Šnenher (Schencher) za snovanje jačine 2 ks, jednu mašinu za motanje kalema Šlaforst (Schlaforst), jačine 3 ks, jednu mašinu za dvožičenje Šlaforst (Schlaforst) snage 5 ks, jednu mašinu za motanje cevi Šlaforst (Schlaforst) jačine 2 ks, jednu mašinu za dekatiranje i parenje Palklug (Palklug) snage 7,5 ks, jednu mašinu za peglanje Haugold (Haugold) snage 1,9 ks i jednu mašinu za metrenje Šlaforst (Schlaforst), koja je bila prikopčana na osovinu za pogon razboja. Tehnički kapaciteti Fabrike bili su: amerikan platno širine 150 do 180 cm pri osmočasovnom radnom vremenu 180 kg ili godišnje 54 tone; Saglija/mustra/ ista količina; pamuk 200 kg ili 60 tona godišnje; ugalj 100 kg ili 30 tona godišnje, električne struje 120.000 kw za godinu dana, mašinsko ulje 600 kg, cilindrično ulje 2.400 kg za 8 sati tokom godinu dana. Ambalaža i potrošni materijal pri osmočasovnom radu na dan: papir 5 kg, kanap 0,5 kg, juta 15 m, brda godišnje 110 kom, čunkova godišnje 150 komada, kotalci 100.000 komada godišnje, rikeri kožni 1.500 komada godišnje, udarni kaiševi 430 m godišnje, pogonski kaiševi 100 m godišnje, opute i apacijalni kanap 100 kg godišnje i pamučni kanap za vretena 100 kg godišnje. Pri osmočasovnom radu bilo

2 Parezanović je u Kartoteci žitelja grada Beograda i Zemu-na upisan kao bankarski činovnik rođen 1903. godine u Dvoranima, Okrug kruševački i ne može se sa sigurnošću reći da je on osoba koja je bila jedan od vlasnika Tkačnice. Takođe u Kartoteci se nalazi i jedan Milanović Radovan, krojač, koji je sve vreme živeo u Beogradu na Dorčolu i teško je reći da li je on bio drugi vlasnik.

je uposljeno 3 administrativna radnika, 2 tehnička, 1 kvalifikovan radnik i 40 nekvalifikovanih. Od prevoznih sredstava Fabrika je posedovala 1 konjska kola i jedan mali kamion. Vrednost zemljišta sa zgradama procenjena je na 400.000 dinara, mašina i aparata 40.000 dinara, prevoznih sredstava 30.000, ostalog fabričkog materijala 100.000. Površina celog placa iznosila je 16 ari, a površina zgrada 1.000 m² [6].

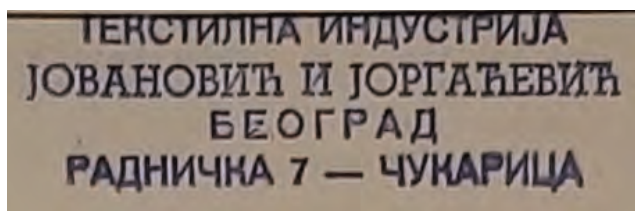
Slika 4: Zaglavlje poslovnog dokumenta firme Parezanović i kompanija [6]

5. TEKSTILNA INDUSTRIJA JOVANOVIĆ I JORGAČEVIĆ 1941-1946.

Krajem 1941. godine Fabrika je promenila vlasničku strukturu i ime u Tekstilna industrija „Jovanović i Jorgačević“, a dozvolu za rad joj je izdalo Ministarstvo trgovine i industrije 31.12.1941. godine br. 1055. Vlasnici su bili Antonije (Ljubomira) Jovanović (Požarevac 1888. godine-posle 1950) i Milutin Gligorija Jorgačević (Leskovac 1907-Beograd 1981) [7]. Ona je u periodu od 6. aprila 1941. godine do 31.12.1942. godine radila ukupno 410 dana punim kapacitetom ostvarivši 3.480 radnih sati. U ovom periodu u Fabrici je radilo 3 administrativna, 2 tehnička, 1 kvalifikovan i 35 (8+27) nekvalifikovanih radnika [6].

Tokom okupacije firma je radila civilne tkanine za stanovništvo i ukupna vrednost proizvodnje za celo vreme rata bila je 22.606.478 okupacionih dinara. Jedina investicija firme bila je kupovina magacina. Stvarna ratna šteta procenjena preduzeću po okončanju rata iznosila je 2.631.900, a ratna dobit je procenjena na 7.014.685 dinara. Do 11.04.1946. godine preduzećem su upravljali vlasnici nakon čega su sav inventar, mašine i alati prešli u državno vlasništvo aktom Narodnog odbora VII rejona br. 66/46, kao i sama firma jer vlasnici nisu u zakonskom roku isplatili procenjenu ratnu dobit [8]. Jedan od vlasnika, Milutin Jorgačević, postao je posle rata tehnički rukovodilac u tekstilnoj firmi „Oktobarska sloboda“ (bivša fabrika Vlade Ilića, a kasnije Vunarski kombinat), ali je 1947. godine, od strane kolega radnika, optužen da je sabotirao preduzeće, da je relikv bivšeg režima i reakcija [9]. Godine 1948. ubeleženo je da je zgrada prešla u državne ruke, kao i imovina, ali ta konkretna dokumenta nisu sačuvana, tako da je nemoguće pouzdano proceniti redosled događaja nakon 1946. godine [8].

D. Petrović u navedenoj studiji u tomu 2 piše da je firma 1946. godine ušla u sastav novoformirane Tekstilne industrije „Ivan Milutinović“ [10]. U svakom slučaju, tekstilna proizvodnja i ako je nastavljena u čukaričkoj fabrici nije dugo trajala. Nažalost o pojedinim vlasnicima Fabrike tokom njenog postojanja nije se moglo doći do širih i pouzdanih podataka. Kao što je navedeno Tekstilna fabrika se nalazila u ulici Radnička broj 7, što bi odgovaralo mestu gde se danas nalazi tržni centar Ada Mol, a pre njega Fabrika „Dinamo“. Takođe, na ovoj lokaciji je bila i ambulanta, a danas niko od starosedeoca Čukarice, čak i oni koji imaju preko 90 godina ne mogu da se sete tačne lokacije ove fabrike.

Slika 5: Otisak pečata firme Jovanović i Jorgačević [6]

6. ZAKLJUČAK

Na Čukarici je 1935. godine, u iznajmljenom objektu, na lokaciji koju danas zauzima šoping centar Ada mol, sa radom počela Mehanička tkačnica „Ivković i komp“, čiji su vlasnici bili Nikola Ivković jugoslovenski državljanin, Maks Talhajner (Max Thalheiner) i Eugen Salomon (Eugen Salomon) nemački državljanin. Glavni proizvodi bili su vuneni, poluvuneni i pamučni štofovi, a tkačnica je bila manjeg kapaciteta. Vremenom je došlo do investiranja u opremu, ali su nemački vlasnici morali da napuste firmu koja je otišla u stečaj. Mašine i opremu preuzela je 1940. godine firma „Parezanović i Komp.“ i obnovila rad pod imenom Tekstilna industrija „Parezanović i komp.“, a nakon 1941. godine. Tekstilna industrija „Jovanović i Jorgačević“. Fabrika je proširila asortiman proizvoda i uspešno radila do završetka Drugog svetskog rata, da bi po njegovom okončanju, tokom 1946. godine, prešla u vlasništvo države.

LITERATURA

- [1] Vučo, N. (1982). Razvoj industrije u Srbiji u 19. veku, SANU, Beograd, 197-198;
- [2] Đunisijević, R. (1990). Osnivanje industrijskih preduzeća i razvoj industrije u Srbiji do 1918. godine, BIGZ, Beograd, 168. Dragan Petrović. (2006). Istorija industrije Beograda tom 1, Srpsko geografsko društvo, 71.
- [3] Petrović, D. (2006). Istorija industrije Beograda tom 1, Srpsko geografsko društvo, 84.

- [4] Petrović, D. (2006). Istorija industrije Beograda tom 1, Srpsko geografsko društvo, 171, 209, 252, 274.
- [5] Lukić, N. (2016). Čukarica 1840-1900, nastanak i razvoj, Nasleđe, 17, 187-206; Lukić, N. (2018). Obnova industrije, zanatstva, trgovine i demografski oporavak Opštine čukaričke 1919–1929, Nasleđe, 19, 99-112.
- [6] Arhiv Jugoslavije, Ministarstvo trgovine i industrije Kraljevine Jugoslavije (65), f. 579; Podaci o datumu rođenja i smrti Nikole Ivkovića dobijeni su od Violete Obrenović iz JKP „Pogrebne usluge“ Beograd.
- [7] Arhiv Jugoslavije, Министарство индустрије ФНРЈ (17), ф. 67; Istorijski arhiv Beograda, Uprava grada Beograda (1), Kartoteka žitelja grada Beograda i Zemuna; Podaci dobijeni od Violete Obrenović iz JKP „Pogrebne usluge“ Beograd.
- [8] Istorijski arhiv Beograda, Narodni odbor VII rejona (48), Registar za 1948. godinu, rb. 544.
- [9] Za najveću budnost i strogost prema saboterima i štetočinama, Borba, 15.5.1947, 1.
- [10] Petrović, D. (2006). Istorija industrije Beograda tom 2, Srpsko geografsko društvo, 336.

Primljeno/Received on: 09.03.2023.

Revidirano/ Revised on: 22.05.2023.

Prihvaćeno/Accepted on: 23.05.2023.

© 2021 Authors. Published by Union of Textile Engineers and Technicians of Serbia. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International license (CC BY) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)